

care a fost creat omul, existența păcatului vine de la om<sup>56</sup>, adică din ființa sa spirituală, personală, înzestrată cu rațiune, sensibilitate și liber arbitru<sup>57</sup>. Fiecare persoană, în virtutea libertății de a alege, experimentează diviziunea sa internă, care este un dat al naturii<sup>58</sup>. Implicând o utilizare negativă a libertății și fiind o acțiune rea sau implicând o acțiune rea, păcatul personal este legat de păcatul originar și, prin urmare, de apariția răului în lume și în viața omului<sup>59</sup>.

Începutul răului în lume este legat de apariția răului personalizat, demonii, care, prin cădere, au rupt de bunăvoie comuniunea cu Dumnezeu, dorind să fie desăvârșiți în ei înșiși și deci să fie asemenea lui Dumnezeu, devenind duhuri rele și început al răului în lume<sup>60</sup>. Fără îndoială, răul nu își are începutul în Dumnezeu<sup>61</sup>. Răul nu este legat de esența realității, a realității veșnice sau a realității create de Dumnezeu<sup>62</sup>. Punând accent pe această idee, Sfântul Vasile cel Mare afirmă:

„Dumnezeu, așa cum El nu este cauza existenței răului, nici răul nu are o existență proprie. Întrucât captivitatea nu este o subzistență ca orice animal și nici nu are nicio esență ipostatică. Răul este lipsa binelui. Ochiul a fost creat, dar orbirea a fost produsă în continuare prin pier-

---

56. SF. CLEMENT ALEXANDRINUL, „Stromate“, IV, cap. XIII, 93.3, în: *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 5, trad., note și indici de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 276: „Păcatul este în faptă, nu în ființă; de aceea nici nu este opera lui Dumnezeu“.

57. SF. IOAN GURĂ DE AUR, „Omili la Facere“, 32, V, în: *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 21, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 418: „Pricina tuturor relelor este voința cea rea“.

58. G. SOVERNIGO, *Il celebrante...*, p. 308.

59. SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, „Comentariu la Evanghelia Sf. Ioan, X“, în: *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 41, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000, p. 625: „Caci în nepăzirea poruncii dumnezeiești se afla izvorul păcatului. Precum lipsa luminii aduce contrariul, adică întunericul, așa respingerea virtuții are în sine izvorul răutății“.

60. Dumitru RADU, „Câteva considerații despre păcat“, în: *Ortodoxia*, 3-4(1996), p. 30.

61. SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Scieri și Epistole hristologice și duhovnicești, 14. Epistola dogmatică a aceluiași către același“, în: *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 81, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990, p. 115: „Dumnezeu fiind bun prin fire, nimic din ce face nu e rău“.

62. I. C. TEȘU, *Teologia Necazurilor*, p. 76.

derea ochilor. Astfel, nici răul nu are propria sa existență, ci vine după aceasta datorită rănilor sufletului. Căci răul nu este nici făcut [...] nici creat. Pentru că dacă toți sunt de la Dumnezeu cum ar fi răul din bine? Căci niciun rău nu provine din bine, nici robia din virtute”<sup>63</sup>.

Originea răului și, deci, a păcatului în viața omului și, prin om, în întreaga creație, este inerentă liberului arbitru al omului, care, consimțind la sfatul celui rău (Fc 3:4-7), a încălcat porunca lui Dumnezeu și a cunoscut binele și răul (Fc 3:22), adică binele din care a căzut și răul pe care l-a ales prin păcat. Poate părea paradoxal, dar fără legea divină („Poți să mănânci din toți pomii grădinii, dar să nu mănânci din pomul cunoașterii binelui și a răului, căci dacă vei mânca din el, cu siguranță vei muri” – Fc 2:16-17) nu există libertate umană: aceasta este posibilă numai dacă și în măsura în care este comparată cu planul lui Dumnezeu, calificându-se tocmai ca adeziune, încredere, consimțământ, ascultare și slujire față de Dumnezeu, și în același timp mijloc de experiență, jertfă și condiție a progresului și a mântuirii<sup>64</sup>.

Din perspectiva interpretării personale a legii, păcatul este neascultare, opoziție față de Dumnezeu care dă legea. Legea nu este doar o regulă impusă din exterior, care încetinește sau limitează libertatea omului, ci, și mai radical, o dimensiune care împarte ființa umană în sine, o dezorientează și nu-i stimulează dezvoltarea. Încălcarea legii înseamnă opunerea orientării fundamentale a persoanei spre binele pe care Dumnezeu îl dorește omului<sup>65</sup>.

---

63. SANCTUS BASILIUS MAGNUS, Caesariensis archiepiscopus, “Homilia: Quod Deus non est autorem malorum”, în: PG 31:342C: “Uno verbo, neque Deum substantiae mali auctorem esse putes: neque mali ullam esse propriam subsistentiamingas. Non enim subsistit, velut animal quoddam, pravitas: neque illius essentiam vere existentem ponere ob oculos possumus. Nam boni privatio malum est. Creatus oculus est, sed oculis amissis supervenit caetitas. Unde si oculi natura non fuisset corruptioni obnoxia, non patuisset aditus caecitas. Sic etiam malum non in propria substantia exsistit, sed ex animae laesionibus accedit. Neque enim ingenitum est... neque genitum est. Etenim si ex Deo sunt omnia, quomodum malum ex bobo est? Neque enim turpe ex honesto est, neque vitium ex virtute”.

64. Prof. Contantin PAVEL, *Problema răului la Fericitul Augustin*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 223; vezi și I.C. TEȘU, *Teologia Necazurilor*, p. 79.

65. Dionigi TETTAMANZI, *Bioetica*, Piemme, Milano, 1996, p. 534.

Ascultarea și împlinirea poruncilor trebuia să-i conducă pe strămoși și urmașii lor la întărirea voinței în nevinovăția căii desăvârșirii și a îndumnezeirii. Întrucât porunca includea întreaga lege morală, adică voia lui Dumnezeu, însemna că păstrarea sau încălcarea acesteia reprezenta încălcarea sau respectarea întregii legi morale. Din acest motiv, atitudinea omului față de poruncă a fost semnul deciziei sale libere și conștiente de a înainta spre asemănarea lui Dumnezeu (Fc 1:26). Căderea oamenilor constă deci într-un act de neascultare. Prin același act, oamenii nu numai că au rupt în interior dialogul pozitiv cu Dumnezeu, ci păcatul produce o mișcare în ființa umană, o schimbare care duce la limitarea adevăratei sale libertăți și mai ales la manifestarea dorinței de a se simți autonom, adică stăpân<sup>66</sup>. Prin actul neascultării, a început închiderea omului în sine, devenind propriul său sclav<sup>67</sup>. Primul păcat al primilor părinți a condus nu numai la alte păcate (uciderea lui Abel), dar a condus, pentru el și pentru urmașii săi, la pierderea stării originare, precum și la distrugerea integrității și perfecțiunii originare și a puterilor spirituale ale omului și cu aceasta, la distrugerea armoniei dintre suflet și trup, declanșând lupta și contradicția dintre ele<sup>68</sup>.

Din interpretarea patristică reiese faptul că prin căderea neascultării, omul a devenit conștient de răul din sine, dar nu a fost complet ruinat de acest rău, menținând o opoziție față de rău, dar slab în puterea de a ieși învingător din această luptă. În această stare, conștiința omului se limitează și nu mai are puterea de înțelegere a lumii ca pe o realitate a comuniunii, ci ca pe o realitate cu caracter obiectiv destinată satisfacerii exclusiv a dorințelor materiale și care se manifestă într-o sete de satisfacere ce se transformă în patimi<sup>69</sup>. Dificultatea de a cunoaște caracterul transparent al creației și al persoanei, care se deschide spre transcendent, constă în faptul că persoana umană și creația nu pot opri procesul de corupție care duce pe fiecare om la

66. Stanislas LYONNET, „Peccato, în: Xavier Leon-Dufour, *Dizionario di teologia Biblică*, ed. it. trad. Giovanni Viola e Ambretta Milanoli, Bologna, Marietti, 1976, pp. 504-505.

67. SF. D. STĂNILOAE, *Trăirea lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Editura Dacia, Cluj, 1993, p. 35.

68. D. RADU, „Câteva considerații despre păcat“, p. 31.

69. G. COLZANI, *Antropologia Teologica...*, pp. 493-494.

moarte, iar creația la distrugere. Dacă Adam nu ar fi săvârșit păcatul, creatura conștientă ar fi avansat cu o mișcare stabilă spre convergența și unirea părților creației: a omului în sine, a oamenilor între ei și cu Dumnezeu, într-o mișcare de iubire universală. Păcatul strămoșesc a pus viața umană într-o mișcare dramatică continuă între cădere și ridicare, pocăința fiind condiția esențială, supremă a mântuirii<sup>70</sup>.

Prin păcat, chipul lui Dumnezeu în om a devenit opac, dar nu a fost definitiv distrus sau șters, ci doar este refuzat, respins. Puterile spirituale: rațiunea, simțirea și liberul arbitru acolo unde este imprimată imaginea divină, au fost păstrate, dar înclinate spre o rea întrebuintare<sup>71</sup>. Dovada că au rămas, stă faptul că după cădere, omul nu a pierdut încă tendința și capacitatea de a cunoaște și a vrea binele. După păcat, Adam și Eva au ascultat și au recunoscut glasul lui Dumnezeu și au experimentat rușinea și vinovăția (Fc 3:8-10), dar fără capacitatea de a urma o cale de convertire. Astfel, prin păcatul lui Adam, păcatul a intrat în lume și s-a transmis tuturor urmașilor săi, după cum spune Sfântul Pavel: „Așa cum păcatul a intrat în lume printr-un singur om și moartea prin păcat, tot așa și moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit” (Rm 5:12). Cu siguranță, nu moștenim greșeala personală a primilor noștri părinți, ci starea păcătoasă sau rea a primului păcat al lui Adam: mândria de a revendica autonomia morală<sup>72</sup>. Această stare păcătoasă împreună cu vinovăția constituie ceea ce se numește „păcatul originar”<sup>73</sup> – *lubricum hereditatis*<sup>74</sup>. În această stare, posibilitatea păcatului în natura umană vine din caracterul instabil al liberului arbitru al omului. Păcatul este astfel înscris în experiența personală a omului, în conștiința vinovăției<sup>75</sup> care este legată de drumul personal către bine sau rău<sup>76</sup>.

70. I. C. TEȘU, *Teologia Necazurilor*, p. 196.

71. I. C. TEȘU, *Teologia Necazurilor*, p. 80.

72. D. LAFRANCONI, „Peccato”, p. 898.

73. D. RADU, „Câteva consideratii despre păcat”, p. 31.

74. SANCTUS AMBROSIIUS, „Enarratio in Psalmum 48, 9”, în: *PL* 14:1215B: „Et non metuat lubricum haereditatis, qui cupit vestigium tenere virtutis. Iniquitas ergo calcanei nostri praevaricatio est Adae, per quam prolapsus est in contemptum et dissimulationem coelestium mandatorum”.

75. G. COLZANI, *Antropologia Teologica...*, p. 475.

76. G. SOVERNIGO, *Il celebrante...*, p. 310.

Atât în istoria Bisericii de Răsărit, cât și în Apus, păcatul și-a asumat mai mult sau mai puțin aceleași definiții, fiind văzut nu numai în dimensiunea sa antropologică, ci mai ales în dimensiunea hristologică, în lumina jertfei lui Hristos de pe cruce.

În consecință, ca primă definiție, păcatul este încălcarea legii lui Dumnezeu<sup>77</sup>. Expresia folosită de Fericitul Augustin este celebră în acest sens: „Păcatul este, cum s-ar spune, ceva contrar legii eterne”<sup>78</sup>.

Păcatul ca ofensă împotriva lui Dumnezeu este o temă de origine biblică, care astăzi este reafirmată în mod expres în tratatele teologice. În acest sens, păcatul nu este doar prăbușirea unei ordini pusă de Dumnezeu în cosmos, sau încălcarea legii morale, ci transcende omul și lumea până când ajunge la Dumnezeu. Cu păcatul, omul spune „nu” lui Dumnezeu, spre slava și dragostea lui, un nu propriei sale existențe<sup>79</sup>. Cu păcatul, omul atacă însăși persoana lui Dumnezeu. Păcătosul îl jignește pe Dumnezeu, prin păcatul săvârșit față de lucruri, față de evenimente și față de oameni, întrucât Dumnezeu este creatorul și păzitorul, Domnul este ocrotitorul și ca atare este prezent continuu în ele prin acțiunea sa, afirmă Sfântul Augustin: „Est autem peccatum hominis inordinatio atque perversitas; id est a praestantiores Conditore aversio et ad condita inferiora conversio”<sup>80</sup>.

Păcatul este, prin urmare, separarea de Dumnezeu și convertirea la creaturi, „aversio a Deo et conversio ad creaturas”<sup>81</sup>. Această definiție rezumă realitatea păcatului și ne permite să propunem dubla dimensiune a păcatului: teocentrică, conform căreia păcatul este opoziție față de Dumnezeu și deformare a operei sale, și antropologică, care consideră păcatul ca rău al omului în deplina sa realitate personală, socială și cosmică, ca o diminuare care împiedică plenitudinea lui umană.

77. *Catehism ortodox*, Alba Iulia, 1995, p. 92.

78. SANCTUS AUGUSTINUS, „Contra Faustium Manicaeum, Liber vigesimus secundus”, c. 27, în: *PL* 42:418: „Ergo peccatum est factum vel dictum concupitum aliquid contra aeternum legem.”

79. Michael SCHMAUS, *Dogmatica Cattolica*, vol. IV/1, Marietti, Bologna, 1974, p. 485.

80. SANCTUS AUGUSTINUS, „De Divertis questiones al simplicianem, liber primus”, c.18, în: *PL* 40:122.

81. D. LAFRANCONI, „Peccato”, p. 902.

Până acum, am încercat o privire juridică și legalistă asupra păcatului, considerat ca o încălcare a legii lui Dumnezeu și evident urmată de pedeapsa lui. Realitatea păcatului este mai complexă și mai profundă. Păcatul este în primul rând un fenomen spiritual, metafizic. Rădăcinile păcatului se găsesc în adâncurile mistice ale omului căzut. Esența păcatului nu constă doar în încălcarea unei norme morale, ci în ruperea comuniunii cu Dumnezeu, în îndepărtarea de viața divină și veșnică pentru care omul a fost creat și către care este chemat în mod firesc. Păcatul este comis mai întâi în adâncurile tainice ale sufletului uman, dar consecințele lui afectează întregul om. Odată săvârșit, păcatul are repercusiuni asupra întregii ființe psihice și fizice a omului care l-a săvârșit și îi afectează întreaga viață. Păcatul poate depăși granița vieții personale, individuale a păcătosului, poate influența viața comunității, poate ruina comuniunea dintre oameni și poate influența destinul întregii lumi<sup>82</sup>.

Cea mai de jos stare în care un om poate cădea în păcat este cea a patimilor. Un păcat repetat devine patimă (παθος). Față de concepția juridică a Occidentului creștin, Orientul ortodox folosește termenul de **patimă** pentru a indica un act care are un efect continuu, o cale greșită față de Dumnezeu și față de ceilalți. Termenul de patimă (παθος), în limba greacă clasică înseamnă accident, boală, dar și sentiment, dispoziție interioară, bună sau rea, instinct, pasiune, de asemenea schimbare, transformare. În general, scriitorii creștini din Răsărit nu dau o evaluare pasivă a patimilor și nici nu le consideră indiferente: omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu, dar sufletul său a fost îmbrăcat cu diferitele patimi numai după păcat. Scopul praxisului penitențial al Bisericii este tocmai acela de a dezbrăca pe om de acest παθος<sup>83</sup>.

Patimile reprezintă cel mai grav și permanent pericol spiritual pentru ființa umană pentru că îl aruncă la cel mai de jos nivel, îl alterează și îl pun în pericolul de a se pierde. Pentru a combate influența lor negativă este necesar să le identificăm perfect, apoi să ne identifi-

82. † Andrei ADREICUȚ, Episcopul Albei Iuliei, *Spovedanie si comuniune*, Alba Iulia, 1998, p. 34.

83. Tomas SPIDLIK, *La Spiritualita dell'Oriente cristiano*, Paoline, Torino, 1995, pp. 245-246.

căm slăbiciunile, precum și armele spirituale pe care le putem folosi împotriva lor.

Pentru a evita confuzia, trebuie să clarificăm utilizarea noțiunii de *patimă*. În limba română cuvântul *patimă* a căpătat trei sensuri diferite. Sensul suferinței în general, când este folosit și ca verb, a suferi (a pătimi). Un al doilea sens este cel al suferinței nevinovate și răscumpărătoare, pornind de la o iubire infinită, folosită doar în exprimarea tipului: pătimirea Domnului. În al treilea rând, cel mai cunoscut este sensul de păcat cronic sau continuat, foarte apropiat sensului de viciu. Acest ultim sens este expresia unui egoism exagerat și a unei sclavii vinovate și distructive. Cuvântul *patimă* este folosit doar în limba poporului și în cultul ortodox român pentru a exprima în mod egal aceste ultime două sensuri ale termenului și nu se confundă niciodată din cauza situației în care se află. De-a lungul timpului, în limba română cuvântul *patimă* a căpătat și un sens pozitiv, reprezentând o direcție moral acceptată, ca și în exprimarea pasiunii pentru studiu. În ceea ce privește termenul *viciu*, acesta nu este folosit în limba poporului, nici în cărțile de cult, nici în scrierile sfinților părinți, care folosesc exclusiv cuvântul *patimă*. Cuvântul *viciu* existent în vocabularul limbii române este folosit doar în limba cultă. În fine, după cum am menționat deja, din punct de vedere etimologic, termenul de *patimă* provine în limba română direct din greacă (παθος). Iată motivele suficiente care ne autorizează pe deplin să folosim aici termenul de *patimă* cu sensul moral negativ al unei situații spirituale și al unei vieți păcătoase, al păcatului cronic.

Analizând acest concept de *patimă* (παθος) trebuie să-l definim precis, pentru a nu înțelege *patimile* ca forțe exterioare care ne pătrund în suflet, ci ca forțe, puteri naturale, corupte și coruptibile din cauza păcatului și a depărtării noastre de Dumnezeu. Întreaga tradiție biblico-patristică este în favoarea acestei a doua alternative.

În *patimă* nu există doar o încălcare a legii divine, făcută cu conștiință și cu voință, ci o stare păcătoasă, cu o voință păcătoasă persistentă, ca o boală cronică a firii umane, deprindere și obișnuință rea a sufletului în practicarea păcatului<sup>84</sup>. *Patima* transmite toate puterile naturale ale sufletului spre o îmbrățișare totală a păcatului și de aici rezultă gravi-

---

84. I. C. TEȘU, *Teologia Necazurilor*, p. 110.

tatea ei față de păcatul obișnuit. Un păcat este uneori rezultatul unei conjuncturi de ispite și ocazii, care exercită presiune asupra voinței, este o înfrângere după o luptă cu dușmani puternici, dar numai pentru un singur caz și un singur moment. Din acest motiv, păcatul simplu nu produce adesea multe tulburări, nu lasă urme adânci în firea celor care îl comit. Cu patima, situația este cu totul alta. Patima crește organic în natura celui care păcătuiește continuu și devine împătimit, și se impune chiar și în contextele care nu sunt favorabile satisfacerii patimilor. Omul supus patimii nu mai luptă împotriva dușmanului său interior, ci a capitulat cu toată ființa și s-a aliat cu dușmanul interior<sup>85</sup>. Acest lucru se explică prin faptul că patima produce un dezechilibru al funcțiilor naturale în sufletul împătimit. Voința omului în situația de patimă este îndreptată doar spre a găsi și a savura plăcerea. Sentimentul răstoarnă ierarhia naturală a valorilor, în sensul că toate plăcerile și durerile care nu sunt legate de patimă devin diferite și opace. Rațiunea în starea de patimă devine sclavul păcatului, nu mai realizează niciun act intelectual decât dacă este legat de posibilitatea de a păcătui. Logica nu este abolită, ci este oprită de sofisme potrivite satisfacerii patimii. Devenind în întregime subiectivă, inteligența nu mai este capabilă să-și îndeplinească rolul de instrument în cunoașterea adevărului obiectiv. Prin reducerea orizontului care îl interesează, domeniul de cunoaștere al împătimitului se îngustează. Orientat doar spre plăcere, omul în starea de patimă ignoră toate aspectele realității și astfel cunoaște realitatea într-un mod unilateral și fragmentar. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune:

„Păcatele ni se întâmplă din cauza utilizării proaste a puterilor sufletului: pofta, lipsa de stăpânire și iraționalul. Folosirea incorectă a puterii raționale duce la lipsă de cunoștințe și incompetență sau nebunie; folosirea incorectă a dorinței duce la ură și imprudență”<sup>86</sup>.

Această convertire a realității exterioare, care se produce în sufletul pătimășului prin patimă, este definită de sfinții părinți ca o diviziune a naturii care se extinde asupra tuturor relațiilor cu ceilalți.

85. Constantin PAVEL, „Patimile omenesti, piedică în calea mântuirii”, în: *Studii Teologice*, 8 (1953), p. 473.

86. SF. MAXIM MARTURISITORUL, *Patru sute cugetări crestine*, III, 3, trad. de cuv. Paisie Velicicovschi, Editura Credința Strămoșească, Iași, 1998, p. 84.

După părintele Stăniloae, o altă caracteristică a patimilor este setea lor nesfârșită<sup>87</sup>, cu care caută satisfacție și nu o găsesc, pentru că de fiecare dată se opresc la obiecte finite care au o capacitate limitată de satisfacție. Pătimașul vrea, cu voință infinită, neantul. Această sete infinită de patimi este exprimată plastic de Sfântul Ioan Scărarul când vorbește despre lacom: „Diavolul este în stomac și îl împiedică pe om să se simtă mulțumit, chiar dacă ar fi înghițit toată mâncarea Egiptului și a băut toată apa Nilului”<sup>88</sup>. Părintele Stăniloae explică setea infinită a patimilor prin faptul că în natura umană există o bază spirituală, o tendință spre infinit care se poate manifesta și în patimi. În patimi această tendință este inversată de la infinitul autentic care se află în ordinea spirituală, spre lumea care dă doar iluzia infinitului<sup>89</sup>. Sfântul Maxim Mărturisitorul spune:

„Patima este mișcarea sufletului împotriva naturii, către iubirea irațională, către ură fără a judeca vreun lucru sau persoană [...] Păcatul este o judecată greșită în ceea ce privește sensul lucrurilor și folosirea lor în rău [...]”<sup>90</sup>.

Patima devine un instinct excesiv, care dorește un obiect în defavoarea altor instincte și a altor obiecte<sup>91</sup>. De aici provine și caracterul violent al patimilor, care, în cartea de cult a Bisericii Ortodoxe numită Triod, este indicat cu expresii precum: „foc”, „flacără”, „turbare a dorințelor”, „furtună a răutății”, „furtună și val de păcate”<sup>92</sup>, care îl fac pe om sclav al patimilor. În natura umană, patima are o legătură de condiționare. Pe de o parte, este expresia egoismului, dorința de a face toate lucrurile care gravitează în ea, iar pe de altă parte, patima este un produs al voinței suverane egocentrice. O putere care-l coboară pe om la stadiul de obiect fără voință. Patima este înțeleasă de Sfinții Părinți ca ceva irațional. Prin irațional, cu caracterul lor înșelător, și prin aba-

87. Sf. D. STANILOAE, *Ascetica și mistica ortodoxa*, I, Editura Deisis, Alba Iulia, 1993, p. 67.

88. Sf. IOAN SCĂRARUL, *Scara paradisului*, trad. de Ț Nicolae Corneanu, Mitropolia Banatului, Editura Amcord, Timișoara, 1994, p. 296.

89. Sf. D. STANILOAE, *Ascetica și mistica ortodoxă*, I, p. 69.

90. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL *Patru sute cugetări crestine*, II, 16-17, p. 64.

91. C. PAVEL, *Patimile omenesci...*, p. 474.

92. *Triod*, ed. 1930, pp. 415; 428; 410;

terea omului de la adevăratul său ideal, patimile țin natura umană în întinericul non-conștiinței<sup>93</sup>.

În literatura ascetică antică din Orientul creștin sunt mai mulți părinți care au încercat descifrarea acestui fenomen numit patimă: Evagrie Ponticul<sup>94</sup>, Sfântul Ioan Casian<sup>95</sup>, Sfântul Maxim Mărturisitorul<sup>96</sup>, Sfântul Ioan Damaschin<sup>97</sup>, Sfântul Macarie Egiptenul.<sup>98</sup> În majoritatea lor, găsesc și enumera opt patimi, iar când gloria deșartă este combinată cu mândria, ei enumeră șapte patimi: lăcomia, curvia, dragostea de bani, mânia sau ura, tristețea, slava deșartă și mândria<sup>99</sup>.

Scrierile ascetice afirmă că pentru cei mai tineri lăcomia produce toate celelalte patimi. Această patimă pune în mișcare dorința de desfrânare și în același timp nevoia de bani pentru a fi satisfăcută, dar cei

93. SF. D. STĂNILOAE, *Ascetica și mistica ortodoxă*, I, p. 71.

94. EVAGRIE PONTICUL, „Despre deosebirea patimilor și a gândurilor”, în: *Filocalia română*, vol. I, trad. de pr. D. Staniloae, Sibiu, 1936, pp. 49-71.

95. SF. IOAN CASIAN, „Convorbiri duhovnicești”, I, Comunicarea părintelui Serafion, cap. II-III, în: *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 57, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990, p. 378: „Opt sunt principalele vicii, care otrăvesc neamul omenesc, și anume: primul este lăcomia la mâncare, ceea ce înseamnă îmbuibarea stomacului, al doilea desfrânarea, al treilea arghirofilia, adică lăcomia sau dragostea pentru bani, al patrulea mânia, al cincilea tristețea, al șaselea lenea, adică neliniștea și lehamitea inimii, al șaptelea deșertăciunea, adică vanitatea sau gloria deșartă, și al optulea trufia”.

96. SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Răspunsuri către Talasie”, în: *Filocalia română*, vol. III, trad. de pr. D. Staniloae, Editura Harisma, București, 1994; SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Capete despre dragoste”, în: *Filocalia română*, vol. II, trad. de pr. D. Staniloae, București, 2008; SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Patru sute cugetări creștine*, Editura Credința Strămoșească, Iași, 1998.

97. SF. IOAN DAMASCHIN, „Cuvânt de suflet folositor”, în: *Filocalia română*, vol. IV, trad. de pr. D. Staniloae, Tipografia Arhiepiscopiei Arhiepiscopiei Arhiepiscopiei, Sibiu, 1948, pp. 186-197.

98. SF. MACARIE EGIPTEANUL, „Alte șapte omilii, Cuvânt despre desăvârșirea în duh”, 16, în: *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 34, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992, p. 297: „Cele rele una de alta se leagă: ura de mânie, mânia de mândrie, mândria de slava deșartă, slava deșartă de nepăsare, nepăsarea de duritate, duritatea de dormitare, dormitarea de disprețuire, disprețuirea de lene, lenea de josnicie, iar josnicia de pofte. Și tot așa celelalte fețe ale răutății legate sunt una de alta”.

99. SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Patru sute cugetări creștine*, I, pp. 54-56.

care se văd lipsiți de mijloacele de a satisface aceste trei patimi devin triști și, din moment ce vor să le satisfacă, tremură. Pentru cei mai mari, patima principală este mândria<sup>100</sup>.

După Sfântul Maxim Mărturisitorul, patima din care provin toate celelalte patimi este iubirea egoistă pentru sine (φιλαβτία)<sup>101</sup>. Cel care se iubește pe sine are o dragoste excesivă pentru persoana lui, care devine idol. Această iubire de sine se manifestă mai ales față de viața trupească a omului, se manifestă în căutarea plăcerilor și în scăparea de durere. Omul nu a fost întotdeauna așa. Căderea la nivelul simțurilor este o consecință a păcatului original, care îl aduce pe om în situația de a crede că numai ceea ce satisface dorințele cărnii este bun. „Eu, criminalul, am amestecat gândurile cu lutul”<sup>102</sup>, așa auzim această tristă realitate exprimată în cultul Bisericii Ortodoxe.

În procesul genetic al patimilor, gândurile rele și păcătoase, influențate de diavol, ispitele și promisiunile lumii constituie punctul de plecare. Din cauza păcatelor și a robiei patimilor, mintea omului este slăbită în a distinge cu claritate, spun Părinții filocalici, iar sentimentul se îndreaptă spre gânduri păcătoase<sup>103</sup>. Comunicând cu gânduri păcătoase, mintea pierde claritatea lucrurilor și a oamenilor, ia calea greșită și renunță la funcția sa principală de a ghida spre lucrurile bune. Comunicând cu plăcerea, rațiunea este pervertită de la natura și menirea sa și devine un ochi bolnav față de lucrurile spirituale. De aceea este mai ușor să păcătuiești cu mintea decât cu faptele<sup>104</sup>. Sau, cum spune Sf. Grigore Teologul, „nimic nu-i atât de ușor ca săvârșirea păcatului, chiar când nu-i nimeni să te împingă la păcat”<sup>105</sup>.

---

100. EVAGRIE PONTICUL, „Despre deosebirea patimilor”, p. 48: „Căci este de neconceput ca cineva să cadă în mâinile duhului desfrânării, dacă nu a fost mai întâi dărmat de lăcomia pântecelui. Așa cum mânia nu poate tulbura pe cel care nu luptă pentru hrană, bogăție sau glorie. Este de neconceput să scape de spiritul tristeții acela care nu s-a dezbrăcat de toate acestea...”.

101. SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Patru sute cugetări creștine* III, p. 95: „Căci începutul tuturor patimilor este iubirea de sine, dar sfârșitul lor este mândria”.

102. *Triod*, ed. 1930, p. 421.

103. SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Capete despre dragoste”, II, pp. 98-99.

104. SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Capete despre dragoste”, II, p. 98.

105. SF. GRIGORE DE NAZIANZ, *Cuvânt de apărare pentru fuga sa din Pont, după ce a fost hirotonit și pentru întoarcerea lui acolo. În acest cuvânt și despre măreția slujirii*

Meritul autorilor răsăriteni constă în atenția cu care au vorbit despre gândurile rele ca sursă a patimilor. Dovadă în acest sens este faptul că au ales gândurile rele ca temă pentru scrierile lor. Acordând această importanță gândurilor păcătoase, ei ne spun că principala preocupare trebuie să fie eradicarea lor<sup>106</sup>:

„Toate gândurile pătimase fie provoacă partea care dorește sufletul, fie inflamează irascibilul sau raționalul. Și de aici are loc orbirea rațiunii”<sup>107</sup>.

Responsabilitatea noastră se manifestă în modul în care ne raportăm la gândirea păcătoasă care conduce la nașterea patimilor. Mai mult, posibilitatea nașterii patimilor este favorizată, potrivit părintelui Stăniloae, de existența în natura umană a instinctelor naturale, care reprezintă aspectul de animalitate al naturii umane, accentuat după căderea din viața paradisiacă<sup>108</sup>. În această animalitate a instinctelor stă inferioritatea, dar și inocența. Așa cum animalele sunt nevinovate în manifestările instinctuale ale organismului lor, tot așa este și omul, când instinctele (prin instincte înțelegem afectele naturale despre care vorbesc Părinții Bisericii precum: setea, foamea etc.) rămân în limitele lor, servind existenței biologice. Datorită faptului că omul este și suflet și deci are o aspirație ireductibilă către infinit, el poate asocia aceste aspirații cu instinctele naturale ale ordinii biologice, transformându-le în patimi. Altfel spus, originea patimilor stă în afectele exagerate ale firii (instincte), pătrunse de o sete infinită de satisfacție.

Sfinții părinți nu numai că enumeră patimile, ci le stabilesc și cauzele. Ușile de intrare a patimilor în natura noastră sunt sentimentele, inteligența și fantezia sau imaginația. De fiecare dată patima începe ca o rezistență și o revoltă împotriva tendinței care nu este niciodată considerată rea<sup>109</sup>. În toate scrierile ascetice ortodoxe, următoarea schemă este descrisă ca apariție a patimilor cu orice ocazie: diavolul

---

*preotești*, cap. XI, trad de pr. D. Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, pp. 229-230.

106. C. PAVEL, „Patimile omenesti...”, p. 476.

107. SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Patru sute cugetări creștine* III, p. 87.

108. SF. D. STĂNILOAE, *Ascetica și mistica ortodoxă*, I, pp. 75-76.

109. SF. MARCU ASCETUL, „Despre legea duhovnicească”, c. 179, în: *Filocalia română*, vol. I, 1936, p. 246.

ne aduce în minte un gând păcătos, atacul (προσβαλλω), care poate fi tradus prin termenul *ademenire*. Ademenirea apare în mintea noastră ca o simplă posibilitate, aceasta nu este un păcat, ci are doar un caracter teoretic, o eventualitate nesigură. Are drept consecință toate caracteristicile unui gând semănat de altul și din acest motiv părinții îl atribuie diavolului<sup>110</sup>. Pentru nașterea unui gând pătimăș sunt mai multe trepte. Sfântul Maxim Mărturisitorul numără patru urcușuri: atacul (ispitirea), dorința, obiceiul răului, adică consimțământul, și săvârșirea, adică actul propriu-zis<sup>111</sup>. După Sfântul Ioan Damaschin sunt șapte urcușuri: atacul, însoțirea, patima, lupta, sclavia, consensul, împlinirea<sup>112</sup>. Momentul decisiv este cel în care rațiunea noastră acceptă atitudinea. Prin meditarea rațională se produce însoțirea și astfel se intră în zona păcatului atât real, cât și teoretic.

Ademenirea nu este încă un păcat, așa cum am spus deja mai sus, pentru că depinde de noi să se producă, dar este o posibilitate, este păcatul în potență. Sfântul Marcu Ascetul spune: „Ademenirea nu este nici păcat, nici dreptate, ci dovedește libertatea voinței noastre”<sup>113</sup>.

Ademenirea este prima apariție în conștiință a dorințe păcătoase. La început nu are putere, se prezintă sub forma unui simplu gând care este cauzat de privirea asupra unor lucruri exterioare. În alte cazuri, ademenirea începe în noi fără să vedem lucruri exterioare, iar amintirea unui păcat deja săvârșit și repetat intră în acțiune<sup>114</sup>. Provocarea este primul semnal transmis conștiinței, iar însoțirea este faza în care rațiunea îi găsește justificarea, construind argumente în favoarea ei și apoi se convinge să treacă de partea ei. Din acest motiv părinții cer ca în cazul unei ademenirii să se întărească mintea în starea ei

110. SF. D. STĂNILOAE, *Ascetica și mistica ortodoxă*, I, p. 103.

111. SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, „Întrebări, nedumeriri, răspunsuri”, 31, în: *Filocalia română*, vol. II, 2008, p. 268.

112. SANCTUS JOANNES DAMASCENUS, „De octo spiritibus nequitiae”, c. 512, în: PG 95:94A. „Et aliud quidem est aggressio, aliud haesitatio. aliud lucta, aliud affectio, aliud approbatio, que proxima est operationi et ei assimilatur, aliud actio, aliud captivitas”.

113. SF. MARCUL ASCETUL, „Despre Botez”, în: *Filocalia română*, vol. I, Institutul de arte Grafice „Dacia Traiană”, Sibiu, 1947, p. 302.

114. SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Patru sute cugetări creștine*. I, p. 58: „Memoria aduce gândul simplu în minte și dacă se oprește deasupra ei, se naște patima...”.

de vigilență și de atenție conștientă (*φυλακη νου, νηψισ, καρτερια, προσοχη*)<sup>115</sup>.

În ceea ce privește consecințele patimilor, considerăm că ele provin din provocarea elementelor care constituie patimile. În general, pățimașul este un nenorocit, un sclav, chiar dacă crede că se află pe tron. Omul pățimaș este asemănat de înțelepciunea ascetică cu animalele de povară

„care se învârtesc în jurul pietrelor de moară și cu toate că umblă timp îndelungat, se găsesc mereu în același loc; și, într-adevăr, trupul obosește, dar ele nu se îndepărtează deloc de spațiul mic, ci aleargă într-un cerc fără sfârșit și, îndeletnicindu-se mereu cu dorințele și plăcerile trupesti, trec de la acestea iarăși la aceleași și nu se îndepărtează de sclavia răutății din cauza perversității intenției lor”<sup>116</sup>.

În orice caz, merită subliniat faptul că în concepția ortodoxă patima are o consecință mai gravă decât în concepția catolică. Potrivit doctrinei ortodoxe, prin colaborarea cu harul divin necreat se dobândesc virtuțile creștine, ceea ce înseamnă efectiv o îmbunătățire pe plan ontologic a vieții și a ființei umane, în timp ce, din contră, prin patimi, ființa umană și viața sunt profund deteriorate ontologic.

În cărțile de cult ale Bisericii Ortodoxe acest lucru este exprimat prin termeni care exprimă severitatea patimilor. Astfel, în *Triod* (ed. 1930), patima este privită ca: rană, cărbune, vătămare, crimă (p. 412), lepră (p. 423), boală, rușine, goliciune (p. 411), întuneric (p. 411), lanț greu de păcate (p. 408).

În ceea ce privește mijloacele pe care le putem folosi pentru vindecarea de patimi, Biserica Ortodoxă are la dispoziție mijloace multiple și eficiente. Dintre acestea, unele provin din harul dumnezeiesc, anume Sfintele Taine, prin care obținem ajutorul lui Dumnezeu, fără de care nu putem face nimic împotriva patimilor. Altele aparțin parțial omului și acestea sunt virtuțile. Biserica Ortodoxă consideră munca

115. Sf. D. STĂNILOAE, *Ascetica și mistica ortodoxă*, I, pp. 107-108.

116. Sf. VASILE CEL MARE, *Constituțiile ascetice*, VIII, *Asceților nestatornici nu trebuie să li se acorde încrederea și libertatea de a vorbi, ci de cei asemenea să ne ferim*, 2, în: *Părinți și Scriitori Bisericești*, 18, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989, pp. 493-494.

fizică și intelectuală între cele mai puternice mijloace de protecție și vindecare de patimi.

Scriitorii din Răsărit s-au dovedit a fi cunoscători desăvârșiți ai legilor psihologice și au înțeles că, pentru a eradica patimile, trebuie combătută patima dominantă. Dovada acestui lucru se găsește în insistența lor de a lupta împotriva lăcomiei și a mândriei în primul rând. Astfel, trebuie amintit meritul scriitorilor răsăriteni de a găsi cel mai important obiectiv al mărturisirii într-o analiză morală detaliată, în lucrarea de vindecare de patimi, poruncind de fiecare dată meditația neîntreruptă asupra lui Dumnezeu și lucrarea continuă a faptelor bune și virtuților. Împlinirea faptelor bune și lucrarea virtuților cu ajutorul harului dumnezeiesc constau în păzirea și împlinirea poruncilor lui Dumnezeu. Cel ce împlinește poruncile se întâlnește și intră în comuniune cu Dumnezeu Însuși.

### *Concluzie*

În această perspectivă, păcatul cu cele două dimensiuni fundamentale ale sale – împotriva lui Dumnezeu, împotriva lui Hristos și a altora – se situează așadar în planul divin al creației și al alianței în Hristos, îl presupune și i se opune<sup>117</sup>. Situat în acest context, păcatul apare deci ca o autonomie înțeleasă greșit, ca încercarea omului de a ocupa locul lui Dumnezeu. Păcătuiind, omul se face Dumnezeu, căutând justificări pentru comportamentul său în mediul uman și cosmic, în propria sa structură psiho-fizică, devenind mai mult sau mai puțin sclav al păcatului. „Oricine face păcat este rob păcatului“ (In 8:34). Astfel, odată cu păcatul, omul devine parte din împărăția răului, dar prin pocăință și prin calea cuceririi virtuților, omul este chemat să fie interlocutorul lui Dumnezeu și al celorlalți oameni în adevăr.

În acest context spunem că e necesară o redescoperire a sensului păcatului: încercarea de a înțelege natura profundă și întinderea adevărată și reală a păcatului. Acum păcatul este o experiență umană, dar în același timp este o taină pentru om. Pentru a o înțelege, dacă pe de o parte putem face apel la experiența umană, pe de altă parte trebuie să

---

117. D. LAFRANCONI, „Peccato“, 899.

ne întoarcem direct la revelația pe care Dumnezeu a adus-o în persoana lui Iisus Hristos. În realitate, taina păcatului i se dezvăluie omului doar atunci când se pune în fața lui Dumnezeu: privind și lăsând să fie privit în situațiile vieții sale din punctul de vedere al lui Dumnezeu și al Cuvântului său. Acesta este rodul unei viziuni bazate în mod esențial pe credință: o privire care duce la Dumnezeu și la cuvântul Său și pe care Biserica continuă să-l repete pentru om și lume. Numai în lumina Evangheliei, păcătosul devine conștient de realitatea actelor sale morale.